

Arbeidsrecht

Arbeidsrecht ge(de-)blokkeerd: over rechterlijke tussenkomsst bij staking

Frank HENDRICKX
Docent K.U.Leuven, Hoofddocent UvTilburg

I. Inleiding

Het Belgische debat omtrent de uitoefening van het stakingsrecht is al langer dan vandaag toegespitst op de problematiek van de rechterlijke tussenkomst bij collectieve actievormen. De oktoberstakingen van 2005 in verband met discussie omtrent de eindeloopbaan en het Generatiepact hebben deze problematiek nog eens scherp in het daglicht gesteld.

De problematiek is echter niet nieuw. Al langer dan vandaag houden zowel rechtspraak als rechtsleer zich met de vraag bezig wat de grenzen zijn van het stakingsrecht en in welke mate de burgerlijke rechter, bijvoorbeeld de rechtbank van eerste aanleg, zich met de uitoefening van het stakingsrecht kan inlaten. Hierbij wordt ook steeds vaker een beroep gedaan op de techniek van het eenzijdig verzoekschrift, dat zelfs preventief wordt ingezet, dit wil zeggen voorafgaand aan het daadwerkelijk plaatshebben van de collectieve actie.

Wat opvalt in de discussie is dat er over een aantal principes vrij grote eensgezindheid is. Het stakingsrecht wordt erkend. Het wordt als een belangrijk recht beschouwd. Ook het principe van het posten of het opslaan van stakingspiketten wordt niet per definitie verworpen. Eensgezindheid lijkt ook te bestaan over het principe dat het houden van een stakingspiket slechts kan indien het vreedzaam geschiedt, zonder gebruik van geweld. Zoniet, begaat men eventueel feitelikheden.

Het is op dit laatste punt dat de meningen verdeeld zijn. En dat is niet zo verbazingwekkend. Cruciaal is immers de vraag of men door middel van een stakingspiket de vrije doorgang mag belemmeren, hetzij tegenover werkwillige werknemers, hetzij tegenover derden, hetzij derwijze dat de werkgever niet meer in staat is de onderneming te doen functioneren. Vaak wordt deze argumentatie teruggebracht tot een beroep op het recht op arbeid of de vrijheid van arbeid, het vrij verkeer van personen en diensten, het eigendomsrecht of de vrijheid van ondernemen.

In de mate werkgeversbelangen – eigenlijk ook het ondernemingsbelang – aan de orde is, wordt het stakingsrecht geplaatst tegenover de economische schade die de uitoefening van dit recht veroorzaakt.

Het ganse debat wordt gevoerd rondom de notie 'feitelijkheid'. Een stakingspiket dat de doorgang belemmert komt, volgens een bepaalde redenering, neer op een feitelijkheid. In feite spreekt men zich hier uit over de beperkingen van het stakingsrecht zelf. Want de actiemiddelen die niet gedekt zijn door het recht op staken, 'verworden' tot feitelikheden.

*

Het is de bedoeling van deze bijdrage het recente stakingsdebat nader te analyseren in het licht van de toepassing van de notie feitelikheden. Opgevat als een uiteenzetting voor de VRG-Alumnidag van 10 maart 2006 met beperkingen naar ruimte en tijd, blijft de bespreking enigszins beknopt en ligt het aandachtspunt op de problematiek van de stakingspiketten. Deze bijdrage beoogt dan ook niet een exhaustieve benadering te geven van het ganse stakingsrecht, noch van de procedurele problematiek inzake het eenzijdig verzoekschrift desbetreffend.

II. De problematiek van de rechterlijke bevoegdheid

1. De uitdrukkelijke erkenning van het stakingsrecht in de Belgische rechtsorde berust, zoals bekend, op rechtspraak. Concluderen dat stakingsrecht daarom rechtersrecht is, lijkt echter iets te kort door de bocht. Er is niet echt een uitgebreide rechtspraak omtrent staking die de krijtlijnen van de uitoefening van dit stakingsrecht vastlegt.

Dit houdt onder meer verband met het feit dat de stakingsproblematiek zoveel als mogelijk uit de rechtbanken wordt geweerd. Men neemt aan dat de rechter bevoegd is voor juridische geschillen, en niet voor belangengeschillen. Bij de beslechting van een geschil in verband met een stakingsactie, zou men al te snel op het onderliggende belangengeschil terecht komen. Daarnaast is er uiteraard ook de vrees dat het stakingsrecht in de rechtspraak al te zeer beknot zou worden.

2. De rechter is niet bevoegd voor het beslechten van belangengeschillen.¹ In het Belgisch model van sociaal overleg en arbeidsverhoudingen, zo luidt het argument, beslechten de partijen zelf hun belangengeschillen. Als ze er zelf niet uitgeraken, staat er een systeem van verzoening en bemiddeling ter beschikking.

Dit systeem steunt op een door de overheid uitgewerkt institutioneel kader, waarbij bepaalde organen en personen de bevoegdheid hebben gekregen om tussen te komen in collectieve arbeidsconflicten.² Zo zijn er de paritaire comités die een verzoeningsbureau kunnen oprichten en zijn er de sociale bemiddelaars die tevens in het voorzitterschap van de paritaire comités hun rol spelen. In die zin lijkt de keuze van het Belgisch systeem van arbeidsverhoudingen te steunen op drie actoren, werknemers, werkgevers en de overheid, doch waarbij deze laatste vooral aanwezig is in het kader van de uitvoerende macht, in dit geval de federale overheidsadministratie werkgelegenheid en sociaal overleg. Sociaal bemiddelaars staan onder het gezag van de minister die de arbeid in zijn bevoegdheid heeft.

Dit basisprincipe weegt blijkbaar heel sterk door. Het geeft tevens de indruk dat men doorgaans een nogal duidelijke scheidingslijn tracht te trekken tussen de rechterlijke tussenkomst enerzijds en de bemiddelende functie van het sociaal overleg anderzijds.

Men kan dit ook als de grondslag zien van het Cassatiearrest van 29 november 2004³. Het Hof heeft hier beslist dat de rechter in beroep, door te beslissen dat de voorzitter van de rechtbank in kort geding een sociaal bemiddelaar een bemiddelingsopdracht kan toevertrouwen, overeenkomstig het Koninklijk Besluit inzake de Dienst Collectieve Arbeidsbetrekkingen, en hem kan gelasten een verslag van zijn bemiddeling op te maken en dit neer te leggen op de griffie van het rechtscollege, aan die rechter bevoegdheden heeft toegekend die aan de minister bevoegd voor tewerkstelling en arbeid zijn toegewezen en, bijge-

¹ J. PETIT, 'Gaat de rechter de werkstakingen verbieden?', *Or.* 1993, 233.

² Ph. BRAEKMANS, 'Inmenging van de rechter in de sociale bemiddeling schendt het algemeen rechtsbeginsel van de scheiding der machten', *Or.* 2005, 219.

³ Cass. 29 november 2004, *J.T.T.* 2005, 81.

volg, het algemeen rechtsbeginsel van de scheiding der machten heeft miskend en artikel 584, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek heeft geschonden.

Een rechter heeft zich dus niet in te laten, aldus het Hof van Cassatie, met de bemiddeling van collectieve arbeidsconflicten. Men kan hierbij uiteraard wel de bemerking plaatsen in welke mate in dit opzicht de scheiding der machten zou geschonden zijn, nu de overheid zelf deel uitmaakt van het sociaal overlegmodel in België. De aan het Hof van Cassatie voorgelegde kwestie lijkt er vooral één te zijn van een scheidingsprobleem tussen de uitvoerende en de rechterlijke macht. Waarbij de onvermijdelijke vraag rijst: valt de rechterlijke macht volledig buiten de sfeer van het sociaal overlegmodel? Volgens sommigen impliceert de redenering van het Hof van Cassatie in elk geval wel dat artikel 19 van het Koninklijk Besluit inzake de Dienst Collectieve Arbeidsbetrekkingen de sociale bemiddeling organiseert binnen het kader van de uitvoerende macht, waarop de rechter geen injunctie kan plegen.⁴

Er valt anderzijds wel wat voor te zeggen dat de rechter als figuur niet van het sociaal overlegmodel hoeft te worden losgekoppeld. In zekere zin is hij de laatste schakel in een ganse keten van het preventief structuren en voorkomen, vervolgens het organiseren, tot het falen van overleg tussen werknemers en werkgevers. Met de toebedeling van een rol aan de rechter houdt men zich ook niet tot een beperkte taak van de rechter, maar erkent men deze figuur als verzoener, conflictoplosser of beleidsmaker. Zo ligt het voor de hand dat de problematiek van de rechterlijke tussenkomst bij staking ook aan vooronderstellingen raakt wat betreft de rol van de rechter, zelfs rechtspraak, in het algemeen.

3. De bevoegdheidsproblematiek van de rechter in collectieve arbeidsgeschillen is in de eerste plaats dus een probleem van rechtsmacht. Daarnaast is het ook een echt bevoegdheidsprobleem, in de mate de vraag rijst welke rechter bevoegd is, hetzij de burgerlijke dan wel de arbeidsrechter.

De opvatting die hier vaak naar voren treedt is dat inzake collectieve arbeidsgeschillen, het geschil geen rechtsgeschil is, maar een belangengeschil, zodat een vordering voor de rechtbank niet toelaatbaar is.⁵ Dit geldt uiteraard maar in zoverre het aan de rechter voorgelegde arbeidsgeschil een louter belangengeschil is en geen rechtsgeschil. Terecht leidt dit tot alvast deze aanname: "Dat de rechter niets te maken heeft met collectieve geschillen is dus niet juist."⁶

Het bestaan van een collectief geschil belet de rechtspraak inderdaad niet uitspraak te doen over rechtsgeschillen die ontstaan in het raam van dit collectief geschil. Dit kan het geval zijn indien subjectieve rechten in het geding zijn.⁷ In dit verband worden vaak verwezen naar de notie 'feitelijkheid'. Een 'feitelijkheid' wordt door sommige auteurs gedefinieerd als een daad die duidelijk geen

⁴ Ph. BRAEKMANS, *l.c.*, Or. 2005, 232.

⁵ Cf. J. LAENENS, 'De rechter in kort geding: laatste bolwerk inzake collectieve geschillen', in *Actuele problemen van het arbeidsrecht*, nr. 3, Antwerpen, Kluwer, 1990, 295 e.v.

⁶ O. VANACHTER, 'De tussenkomst van de rechter bij collectieve arbeidsgeschillen', *T.S.R.* 1995, 9.

⁷ B. TEMMERMAN, 'Kort geding in sociaalrechtelijke zaken', in G. VAN LIMBERGHE (ed.), *Sociaal procesrecht*, Antwerpen, Maklu, 1995, 166.

wettelijke grondslag heeft, de rechtsorde stoort en rechten van derden krenkt⁸, of nog als een handeling gesteld zonder titel, noch recht die een subjectief recht krenkt.⁹

Een problematisch karakter heeft de vraag naar de bevoegde rechter. Uit de opsomming in het Gerechtelijk Wetboek van de geschillen die aan de arbeidsrechtbanken worden toevertrouwd, wordt geen melding gemaakt van collectieve arbeidsgeschillen. Op deze gronden gaat men er doorgaans van uit dat de arbeidsgerechten derhalve niet bevoegd zijn om feitelijkheden begaan naar aanleiding van de uitoefening van het stakingsrecht, te beslechten.¹⁰ Daarom acht men de burgerlijke rechter, de Rechtbank van Eerste Aanleg, bevoegd.

4. Deze houding komt neer op de niet-wenselijke situatie dat in feite het stakingsrecht beoordeeld wordt door de burgerlijke rechter en niet door de arbeidsrechter. De discussie omtrent feitelijkheden gepleegd naar aanleiding van de uitoefening van het stakingsrecht is immers onlosmakelijk verbonden met de vraag naar de inhoudelijke omvang van het stakingsrecht zelf.

In de zaak *CNH* stelde de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge¹¹, in zijn beschikking gewezen op eenzijdig verzoekschrift, het volgende:

"Waar het stakingsrecht een grondrecht is in het kader van collectieve arbeidsgeschillen, dient evenzeer vermeld dat dit recht niet absoluut is. Een rechterlijk optreden is dan ook mogelijk indien handelingen worden gesteld die de grenzen van de uitoefening van het stakingsrecht kennelijk overschrijden, zodat zij als feitelijkheden kunnen beschouwd worden, waaraan een einde kan worden gesteld, zonder het stakingsrecht op zich aan te tasten."

De beschikking kwam er naar aanleiding van een dreiging om de toegang tot de bedrijfsgebouwen en de doorgang van werkwilligen te beletten.

In dit verband rijst dan ook de hamvraag in welke mate een stakingspiket als een feitelijkheid kan beschouwd worden, dan wel deel uitmaakt van de normale uitoefening van het stakingsrecht.

III. Stakingspiketten, stakingsrecht of feitelijkheden?

Vooraleer op de bijzondere problematiek van de stakingspiketten in te gaan, dient eerst te worden gewezen op het feit dat de staking op zich niet als een feitelijkheid wordt beschouwd. De wetgever uitte zijn erkenning van het stakingsrecht door het uitvaardigen van de wet van 19 augustus 1948 betreffende de prestaties van algemeen belang in vredetijd, waarin maatregelen van algemeen kunnen getroffen worden in geval van een staking. Dit werd door het Hof van Cassatie bevestigd in het arrest van 21 december 1981.¹²

⁸ C. BEVERNAGE, 'Gerecht en advocaat in collectieve arbeidsgeschillen', in O. VANACHTER (ed.); *Arbeidsrecht, een confrontatie tussen theorie en praktijk*, Antwerpen, Maklu, 1993, 376; O. VANACHTER, l.c., *T.S.R.* 1995, 10.

⁹ E. BREWAEYS, F. DORSSEMONT en K. SALOMEZ, 'Rechterlijke tussenkomst bij collectieve conflicten', *NjW* 2003, 547.

¹⁰ J. PETIT, *Sociaal procesrecht*, in *ICA Arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2000, 549.

¹¹ Rb. Brugge 24 oktober 2005, *NjW* 2006, 77.

¹² Cass. 21 december 1981, *Arr. Cass.* 1981-82, 541.

Van belang is evenwel te vermelden dat het genoemde Cassatiearrest van 1981 vooral uitspraak deed over de contractuele gevolgen van een staking, met name de incidentie ervan op de verplichting tot het presteren van de bedongen arbeid. Op de andere aspecten van het stakingsrecht, zoals welke actievormen kunnen aangewend worden, is niet ingegaan.

Maar wat nu met stakingspiketten?

§1. De normale uitoefening van het stakingsrecht

1. Een beoordeling van stakingspiketten impliceert een beoordeling van de rechtmatigheid van de uitoefening van het stakingsrecht. Deze vaststelling wordt duidelijk in de stelling dat er geen feitelijkheden voorhanden zijn "indien het gaat om handelingen die binnen het bestek van de normale uitoefening van het stakingsrecht gesteld worden". Deze zienswijze werd aangenomen door het Hof van Beroep te Brussel in het arrest van 14 januari 1994¹³ dat leidde tot het Cassatiearrest van 31 januari 1997 in de zaak *Delhaize*.¹⁴ In het bewuste arrest stelde het Hof van Beroep te Brussel, vaststellende dat er stakingspiketten gevormd werden die de vrije toegang tot een distributiecentrum weigerden of blokkeerden:

"In zoverre gewag gemaakt wordt van de aanwezigheid van stakingspiketten dient overwogen dat de vorming ervan principieel de normale uitoefening van het stakingsrecht niet overschrijdt voor zover zij zich niet aan geweldpleging op personen of goederen begeben."

Bij het aantekenen van het cassatieberoep stellen de eisers dat die redenering van de appelrechter een beoordeling in rechte impliceert en dat een dergelijk vooroordeel over de rechtsverhouding tussen de partijen wegens schending van het materieel recht door de cassatierechter vernietigd kan worden.

In de cassatiemiddelen wordt het arrest ook verweten dat het "ten onrechte weigert het posten of piket slaan als feitelijkheid te kwalificeren" terwijl "het posten of vormen van piketten nochtans niet tot het wezen van het staken – het vrijwillig neerleggen van het werk – behoort". In de middelen wordt verder aangevoerd dat het posten of piket slaan slechts het juridisch regime van de staking volgt indien het zich ertoe beperkt te proberen de werkwillige werknemers te beïnvloeden, alsmede zicht te krijgen op de leden die wel en die niet het door de organisatie gegeven ordewoord opvolgen.

Het Hof van Cassatie verwierpt in zijn arrest van 31 januari 1997 de voorziening en verbreekt het aangevochten arrest niet. Het Hof oordeelt "dat de voorlopige beoordeling van de appelrechter dat de werknemers een volgens de maatschappelijke normen gekwalificeerd recht hebben te staken, niet onredelijk is".

Dit Cassatiearrest heeft een aantal commentaren uitgelokt die peilen naar de draagwijdte van de hoger vermelde motivering.¹⁵ Deze rechtsleer kan worden bijgetreden minstens wat de twee volgende zaken betreft:¹⁶

¹³ Brussel, 14 januari 1994, *Soc. Kron.* 1994, 113.

¹⁴ Cass. 31 januari 1997, *Soc. Kron.* 1998, 23.

¹⁵ Zie o.m. P. HUMBLET, 'Naar een stakingswet?', *Soc. Kron.* 1998, 26-27; J. LAE-NENS en M. RIGAUX, 'Het posten als onderdeel van een normale uitoefening van

- Uit het Cassatiearrest van 1997 kan een impliciete goedkeuring van het inhoudelijke referentiekader van de appelrechter worden afgeleid;
- De invalshoek van waaruit het Hof de stakingsactie moet beoordelen is, anders dan voorheen, niet langer een contractuele.

De toetsing door Cassatie blijft verder vrij marginaal. Wat dan ook niet uit het Cassatiearrest af te leiden valt is de opvatting dat stakingspiketten die de vrije toegang belemmeren, binnen de normale uitoefening van het stakingsrecht blijven. Dat zou wel anders kunnen liggen voor het bestreden arrest van het Hof van Beroep te Brussel. Bepaalde auteurs komen dan ook tot de conclusie "dat men uit het arrest van de appelrechter mag afleiden dat de grens van het legitiem posten samenvalt met het zich houden door de actievoerders aan de volgende gedragslijn: het informeren en pogen te overtuigen van de niet-actievoerders en het plegen van geweldloos verzet".¹⁷

2. Steeds duidelijker blijkt uit de recentere rechtspraak dat de beoordeling van het al dan niet bestaan van feitelijkheden, minstens impliciet, een beoordeling inhoudt van de omvang van het stakingsrecht en het recht op collectieve actie. Wat niet tot de normale uitoefening van het stakingsrecht behoort, zou als een feitelijkheid kunnen doorgaan.

Indien feitenrechters het criterium hanteren van "de normale uitoefening van het stakingsrecht" of "een volgens de maatschappelijke normen gekwalificeerd recht op staken", blijft het nog de vraag welke invulling zij daaraan zullen geven. Daarnaast is het evenmin duidelijk welke controle het Hof van Cassatie daarop zal doorvoeren en of dit Hof zich zal beperken tot een beoordeling van de 'kennelijk niet onredelijke toepassing' van het gehanteerde referentiekader van de feitenrechter.

Met de hierboven vermelde Cassatierechtspraak is de vraag naar de juridische aanvaardbaarheid van alle vormen van piketten dan ook niet beslecht. Het lijkt dan ook nuttig hierop verder in te gaan.

§2. Internationale normen terzake

1. Men mag ervan uitgaan dat een normale uitoefening van het stakingsrecht niet kan impliceren dat men de desbetreffende internationaal erkende normen miskent.

Om het nationale, Belgische discours, in zijn juiste context te vatten, is het dan ook van belang na te gaan welke de beginselen zijn van internationaal recht, die betrekking hebben op stakingsacties zoals piketten.

Twee belangrijke bronnen zijn hier te melden: enerzijds het recht van de Internationale Arbeidsorganisatie, en anderzijds het Europees Sociaal Handvest van de Raad van Europa.

het recht te staken: kanttekeningen bij Cass. 31 januari 1997', *R.W.* 1997-98, 598-601.

¹⁶ Zie meerbepaald: J. LAENENS en M. RIGAUX, *l.c.*, *R.W.* 1997-98, 599, 600.

¹⁷ J. LAENENS en M. RIGAUX, *l.c.*, *R.W.* 1997-98, 601.

2. Uit de beslissingen van het Comité inzake vrijheid van vereniging¹⁸ van de Internationale Arbeidsorganisatie blijken, in verband met stakingspiketten, de volgende principes:¹⁹

- Wanneer piketten georganiseerd worden in overeenstemming met het recht mogen zij niet onderworpen worden aan inmenging door de publieke overheden (Digest, 1985, § 432);
- Het verbod van piketten is slechts gerechtvaardigd wanneer de staking ophoudt vreedzaam te zijn (Digest, 1985, § 433);
- Als wettelijk wordt beschouwd een regeling die piketten verbiedt als zij de openbare orde te verstoren of werkwillige werknemers bedreigen;
- Het deelnemen aan piketten en het vastberaden maar vreedzaam andere werknemers aanzetten om het werk neer te leggen kan niet als onrechtmatig worden beschouwd; de zaken liggen anders wanneer piketten gepaard gaan met het plegen van geweld of uitoefenen van dwang in een poging om met hun vrijheid van arbeid te interfereren (Digest, 1985, § 435; 294de Rapport, Zaak nr. 1724, § 367 en Zaken nrs. 1687 en 1712, § 621);
- De vereiste dat een stakingspiket alleen maar nabij de onderneming kan worden opgezet druist niet in tegen de beginselen van vrijheid van vereniging (256de Rapport, Zaak Nr. 1430, § 192).

Volgens de conclusies van een algemeen onderzoek van de Internationale Arbeidsorganisatie, georganiseerd in 1994, is een stakingspiket erop gericht het succes van een stakingsactie te verzekeren, met name door middel van het overtuigen van zoveel mogelijk personen om het werk neer te leggen.²⁰

Het lijkt erop dat de opvatting van het Comité inzake vrijheid van vereniging anders ligt dan deze die soms in België wordt verdedigd. Volgens dit Comité zijn stakingspiketten *in se* niet onrechtmatig, maar lijkt de uitoefening van het stakingsrecht wel afweegbaar tegenover de vrijheid van arbeid van de werkwillige werknemers, en is het gebruik van dwang niet toegestaan. Dit kan zo uitgelegd worden dat een stakingspiket onrechtmatig wordt indien het werkwillige werknemers dwingt hun arbeid aan te vatten of te staken.

3. Een andere belangrijke internationale rechtsbron is het Europees Sociaal Handvest (ESH). Het is bekend dat artikel 6, 4° ESH één van de meest besproken bepalingen is van dit verdrag.

Het Comité van deskundigen van de Raad van Europa heeft regelmatig, op basis van de periodieke rapportering van de Belgische overheid, uitspraken gedaan met betrekking tot het stakingsrecht in België. In feite wordt België al jarenlang op de vingers getikt in verband met de manier waarop met het stakingsrecht wordt omgesprongen in de rechtspraak.

Volgens de conclusies waartoe het Comité in 2004 kwam, blijkt dat de Belgische situatie niet (of nog steeds niet) in overeenstemming is met artikel 6, 4° ESH. Dit steunt volgens het Comité op het feit dat verscheidene rechterlijke praktijken de uitoefening van het recht op staken verder beperken dan datgene wat aanvaardbaar is in het kader van artikel 31 ESH. Het Comité verduidelijkt dat de zogenaamde judiciële praktijken betrekking hebben op de beschikkin-

¹⁸ Committee on Freedom of Association.

¹⁹ Vertaling van de auteur.

²⁰ ILO, General Survey, Session of the Conference 81, 1994, Document Nr. Ilolex 25.1994.G05.

gen in kort geding, uitgesproken door de burgerlijke rechters die – op straffe van dwangsommen – stakingspiketten verbieden, zelfs wanneer zij geen fysiek geweld, bedreiging of intimidatie met zich meebrengen.²¹

Het is duidelijk dat de discussie onder het Europees Sociaal Handvest, en de onder artikel 6, 4° geformuleerde kritiek, betrekking heeft op de inhoudelijke contouren van het stakingsrecht zelf.

Maar opnieuw komt daarbij de hamvraag: wanneer is een stakingspiket precies onrechtmatig? Wanneer wordt deze actievorm een feitelijkheid?

§3. Een indeling van soorten stakingspiketten? Het overtuigingspiket en het belemmeringspiket

De hoger vermelde kritiek vanwege de Raad van Europa aan het adres van België betreft niet de voor de hand liggende grenzen van de uitoefening van het stakingsrecht. In overeenstemming met de internationale beginselen, aanvaardt men doorgaans dat een stakingspiket vreedzaam moet zijn. De vraag is echter wat men onder 'vreedzaam' verstaat.²²

Dat het vreedzaam karakter betrekking heeft op de afwezigheid van fysieke geweldplegingen, bedreigingen of intimidatie, lijkt voor de hand te liggen. Voorts is het loutere aanwenden van overredingskracht zonder vormen van intimidatie ook als een geweldloze handeling te beschouwen. Men zou kunnen spreken van een 'overtuigingspiket'.

De kwestie is hoe het gesteld is met de belemmering van de doorgang van werkwilligen of derden.

Uit de conclusies van de Raad van Europa zou men impliciet kunnen afleiden dat een vreedzaam 'belemmeringspiket' niet contradictorisch is. De kritiek op België wordt immers niet geuit op het rechterlijk verbieden van gewelddadige stakingspiketten, maar juist wel op het verbieden van piketten die een belemmerend karakter hebben doch waarbij geen onmiddellijk geweld op personen of goederen gepleegd wordt. Dit veronderstelt een welbepaalde opvatting van wat geweld is en wat niet. Aldus sommige rechtsleer: "Het is immers perfect denkbaar een onderneming te blokkeren zonder fysiek geweld tegen personen of goederen te gebruiken. Uitgerkend het opruimen van dergelijke blokkades zal van de zijde van antagonististen als 'meest gereede partij' de inzet van fysiek geweld tegen personen of goederen vergen".²³ Dit lijkt echter een nogal eenzijdige houding ten aanzien van wat fysiek geweld is. Het is namelijk verdedigbaar dat een geweldpleging ook kan bestaan uit een onthouding of een obstructie. Deze discussie is mogelijk eindeloos.

De notie 'dwang' lijkt hier dan ook een nuttiger concept dan de notie 'geweld'. Dit is alvast wat men uit de houding van het Comité inzake vrijheid van vereniging van de Internationale Arbeidshouding zou moeten afleiden. Zoals hoger gesteld, komt volgens dit Comité een stakingspiket in de onrechtmatigheid in het geval van de uitoefening van dwang in een poging om met de vrijheid van arbeid te interfereren.

²¹ Conclusions, XVII-1, Vol. 1, Belgium, art. 6, 4°, 30 september 2004, 67.

²² Ook andere rechtsleer verwijst naar het belang van deze vraag, zie E. BREWAEYS, F. DORSSEMONT en K. SALOMEZ, *l.c.*, NjW, 2003, 552.

²³ *Idem*.

Is dit niet de houding van de recente rechtspraak van tal van rechters in kort geding? Uit een analyse van 59 beschikkingen betreffende collectieve acties in het kader van de oktoberstakingen in 2005 tegen het Generatiepact, uitgevoerd door het advocatenkantoor *Claeys & Engels*, blijkt dat de voorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg, die in kort geding op eenzijdig verzoekschrift werden gevat, van oordeel zijn dat de toegang tot de onderneming niet mag verhinderd worden, ongeacht of dit met of zonder geweld gebeurt. Het gaat daarbij om zowel de toegang via een privé-terrein als de openbare weg.²⁴ Een concept van dwanguitoefening, geïnterpreteerd als het ontnemen van vrijheid, zoals bijvoorbeeld het dwingen van werkwilligen hun arbeid neer te leggen, lijkt ten grondslag te liggen aan deze uitspraken.

IV. Afrondende opmerkingen

Het stakingswapen is een drukkmiddel. Dit middel wordt ingezet om druk uit te oefenen op de werkgever. Inherent aan dit drukkmiddel is het veroorzaken van een zeker mate van economische en financiële schade. En tevens inherent hieraan is de uitoefening van macht.

De houding van de deskundigen van de Raad van Europa respectievelijk die van de Internationale Arbeidsorganisatie lijken enigszins te verschillen voor wat betreft de rechtmatige organisatie van stakingspiketten. Deze verschillen zijn uiteraard ook toe te schrijven aan de verschillende rechtsbronnen op grond waarvan de meningen gebaseerd zijn. Voorts zijn het slechts uitspraken over een internationale minimumbescherming van het stakingsrecht.

Het recht op staken is het recht om de bedongen arbeid niet te verrichten. Dit recht heeft uiteraard niet alleen tot doel om de meningsvrijheid van werknemers vorm te geven. Het uiteindelijke doel ervan is de werkgever onder druk te zetten. Een effectieve uitoefening van het stakingsrecht impliceert een dreiging met economische schade, ofwel het toebrengen zelf van economische schade. Uiteraard kent het stakingsrecht grenzen. Zoals elk recht is ook het stakingsrecht niet absoluut. Dit kan een afweging impliceren tussen economische schade en het stakingsrecht. Ook een afweging met andere beschermde rechten en belangen moet aanvaard worden. Dezelfde redenering gaat dus op ten aanzien van het recht op arbeid, dan wel de vrijheid van arbeid van werkwilligen. Een effectieve uitoefening van het stakingsrecht impliceert de uitoefening van dwang. De rechten van werkwilligen of de ondernemingsvrijheid zijn evenmin absoluut.

Een inhoudelijke toets van het stakingsrecht en het gebruik van actieformen in het kader van een staking, zoals het opzetten van een stakingspiket, vergt dan ook een afweging van belangen. Het is dus niet zo evident om in deze materie steeds te vertrekken van onwrikbare *a priori's*. Dit lijkt ook de houding te zijn van het Europees Hof van Justitie. In verband met een wegblokkade oordeelde dit Hof dat een belangenafweging nodig is en dat er moet nagegaan worden of

²⁴ Persbericht 1 februari 2006, De rechterlijke tussenkomst bij stakingen. Een analyse van de rechtspraak inzake de oktoberstakingen tegen het Generatiepact, 2.

de eventuele beperkingen van het vrij verkeer evenredig zijn aan de nagestreefde doelstellingen.²⁵

In de afweging zal de rechter rekening houden met alle omstandigheden eigen aan de zaak en met de rechten van de werkgever, werkwilligen, derden of de maatschappij. In dit licht is het ook niet te vermijden dat een rechter rekening houdt met het maatschappelijk draagvlak van een stakingsactie. Het is duidelijk dat een te gewillige toegeving aan andere rechten dan het stakingsrecht op de kritiek stuit van de Raad van Europa.²⁶

²⁵ Arrest *Schmidberger*, C-112/2000, 12 juni 2003.

²⁶ Zie ook in verband met Nederland waar deze evenredigheidstoets in de rechtspraak tamelijk ingeburgerd is: J. BLOEMARTS, 'ESH deskundigencomité spreekt zich uit over het stakingsrecht in Nederland', *SMA* 2002, 498-502.